

USPOREDBA AUGUSTINOVIH I ROUSSEAUOVIH ISPOVIJESTI

MARTA DAMJANOVIĆ

Filozofski fakultet,

Sveučilište u Zagrebu

martadamjanovic96@gmail.com

UVOD

Izraz „autobiografija” sastoji se od grčkih riječi *autos* (sebe, se), *bios* (život) i *graphie* (pisati), a prvi ju je put upotrijebio 1797. godine britanski esejist, znanstvenik i poliglot William Taylor. Međutim, termin „životopisac” prvi je upotrijebio engleski romantičarski pjesnik Robert Southey, no to ne znači da se prije devetnaestoga stoljeća nisu pisale autobiografije. Još su antički pisci pisali o životima poznatih ljudi. U srednjem vijeku pisalo se o životima poznatih svetica, a od renesanse pa nadalje ljudi su pisali o vlastitom životu. Stoga, biografije nastale u antici i srednjem vijeku značajno se razlikuju od modernih autobiografija.¹

Kada govorimo o prvoj modernoj autobiografiji, nemoguće je zaobići Rousseauovu autobiografiju koju je nazvao *Ispovijesti*. Time se Jean-Jacques Rousseau (1712. – 1778.) svrstao u dugu zapadnjačku tradiciju ispovjednih spisa koju je započeo sv. Augustin (354. – 430.). Augustinov pogled u vlastitu nutrinu, kako bi spoznao Istinu (Boga), bio je ključan trenutak u zapadnoj tradiciji mišljenja.²

U ovom će radu zato biti izneseni Augustinovi, a nakon toga i Rousseauovi opisi vlastitih života, onako kako su ih oni zapisali u svojim djelima pod zajedničkim nazivom *Ispovijesti*, a nakon toga slijedi usporedba tih dvaju istomenih djela.

Aurelije Augustin

Sveti Aurelije Augustin jedan je od najvećih kršćanskih filozofa antičkoga svijeta.³ Jedan je i od najvećih kršćanskih teologa čije su ideje značajno

1 Usp. Martina Domines Veliki, „Romantic Confession: Jean-Jacques Rousseau and Thomas de Quincey”, *Studia Romanica et Anglica Zagabiensia: Revue publiée par les Sections romane, italienne et anglaise de la Faculté des Lettres de l’Université de Zagreb*, 60, 2015., str. 131–144.

2 Usp. isto.

3 Usp. Christian Tornau, „Saint Augustine”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupno na: <https://plato.stanford.edu/entries/augustine/> (pristupljeno: 5. 1. 2021.).

utjecale na razvoj kršćanstva. Njegova razmišljanja uvelike su utjecala na razvoj filozofije i psihologije te je tako on utjecao i na brojne filozofe i psihologe poput Renéa Descartesa, Sigmunda Freuda, Tomu Akvinskoga, Anselma, Blaisea Pascala i Martina Luthera.⁴ O Augustinovom životu, djetinjstvu, obrazovanju, njegovoj osobnosti i karakteru najbolje nam kazuje njegovo djelo *Ispovijesti*⁵ koje je uvelike utjecalo na pisanje modernih autobiografija.⁶

Život

Augustin je rođen 13. studenoga 354. godine u Tagasti, gradiću u Numidiji. Živio je u skromnoj i siromašnoj obitelji. Majka Monika bila je pobožna kršćanka koja se svakodnevno molila za svojega sina. Nakon prvotnoga obrazovanja u rodnoj Tagasti, Augustin odlazi u Madauru gdje se obrazuje za profesora retorike. Kako mu je učenje na studiju išlo lagano i nije mu zadavalo previše muke, on je u svojoj mladosti živio dosta opušteno i razuzdano, ali je ipak u duši osjećao da mu nešto nedostaje u životu. Kada govorimo o Augustinovom razuzdanom načinu življenja, misli se na to kako je u mladosti često činio „sitne“ zločine (kada je, primjerice, zajedno sa svojim prijateljima opljačkao brod), zatim na to kako je bio u izvanbračnoj vezi i imao izvanbračno dijete te na to kako se svakodnevno upuštao u druge razne užitke. Nakon završetka studija, Augustin je neko vrijeme bio učitelj retorike u Kartagi. Nakon toga u Milanu, osim retorike, predaje filozofiju i književnost. Već tada počinje osjećati neki unutarnji nemir i polako počinje biti svjestan da u svoj život mora unijeti neke promjene. U Milanu čitao je poslanice sv. Pavla i druge biblijske priče. Bio je svjestan da će se morati odreći profesure i svoje djevojke. Prije nego što se 391. godine zareadio za svećenika, puno je čitao i pokušavao se na sve moguće načine iskupiti Bogu u kojem je pronašao nadu i spas. Ubrzo nakon toga, 396. godine, postaje biskup u Hiponu.⁷

Postojale su brojne rasprave u kojima su se mnogi pitali je li Augustin bio filozof ili pak teolog. Može li se govoriti o filozofiji u razdoblju srednjega vijeka? Naime, u srednjem vijeku bilo je potpuno uobičajeno da se u raspravama isprepleću teološki i filozofski sadržaji, stoga, ako gledamo Augustina u kontek-

4 Usp. Tomislav Nedić, „Život, djelo i filozofija Aurelija Augustina te njihov utjecaj na pojedine segmente suvremenog prava“, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 48 (97), 2015., str. 177–189.

5 Usp. Dafne Vidanec, „Duša u Augustinovim *Ispovijestima* s posebnim osvrtom na problem utvrđivanja (ne)podudarnosti s obzirom na Freudovu koncepciju psihoanalize“, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 71 (3), 2016., str. 305–318.

6 Usp. Tornau, „Saint Augustine“.

7 Usp. Nedić, „Život, djelo i filozofija Aurelija Augustina“, str. 177–189.

stu njegova vremena, onda uopće nije upitno je li bio filozof. Osim toga, u ovom djelu Augustin traži odgovore na brojna filozofska pitanja.⁸

O djelu

Od trenutka Augustinova obraćenja pa sve do pisanja *Ispovijesti* prošlo je desetak godina.⁹ Temeljno obilježje Augustinovih *Ispovijesti* traganje je za istinom, razotkrivanje laži i pogrešnih predrasuda koje dominiraju mišljenjem ljudi.¹⁰ Djelo se sastoji od trinaest knjiga, a može se podijeliti na dva dijela: na vrijeme prije i poslije obraćenja. Tako knjige 1–7 govore o njegovom vremenu prije obraćenja, s time da je 7. knjiga prekretnica što se tiče prihvaćanja kršćanstva. O obraćenju i vremenu poslije obraćenja govore knjige 8–13.¹¹

Osim što su *Ispovijesti* prije svega Augustinovo autobiografsko djelo, u tom djelu prisutne su i brojne filozofske teme, teme koje vezemo uz Boga i čovjeka. To djelo je zapravo Augustinov put u otkrivanju istine i Boga.¹²

Sadržaj *Ispovijesti*

Na početku svojega djela, Augustin hvali i veliča Boga te njegovu veličinu. On se pribojava svoje smrtnosti i konačnosti, odnosno sićušnosti svoga bića. Želi spoznati Boga i unutarnji poriv za samoočitovanjem.¹³

U prvoj knjizi Augustin govori o prvim mjesecima svoga života, o svojim prvim trenucima kojih se, naravno, ne sjeća. Prije svega, on zaziva i uzvisuje Boga te se pita bi li on postojao da Bog nije u njemu. Nadalje, piše o događajima i grijesima iz djetinjstva. Priznaje da je bio neposlušan u školi i da je više volio igru od učenja.¹⁴ Osim toga, Augustin već u prvoj knjizi otvara cijeli niz pitanja, počevši od onih metafizičkih (o Bogu, Božjoj naravi i uređenosti svijeta), etičkih (o odnosu Boga i čovjeka, o svrsi ljudskog života) i epistemoloških, a otvara i cijeli niz pitanja koja vezemo uz filozofiju jezika.¹⁵

U drugoj knjizi, Augustin se osvrće na događaje iz svog života kada je imao šesnaest godina. Prisjeća se nemirne mladosti i grijeha koje je tada bio počinio. Njegovom ocu bilo je bitno da se školuje, no Augustin zbog nedostatka

8 Usp. Marina Novina, „*Ispovijesti* – Augustinov nagovor na filozofiju”, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 72 (5), 2017., str. 289–300.

9 Usp. Ivan Bodrožić, „Uloga čina vjere u Augustinovu obraćenju”, *Diacovensia: teološki prilozi*, 21 (2), 2013., str. 267–283.

10 Usp. Novina, „*Ispovijesti* – Augustinov nagovor na filozofiju”, str. 289–300.

11 Usp. isto.

12 Usp. Anto Mišić, „Uspon čovjeka do Boga – u *Ispovijestima* sv. Augustina”, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 47 (3–4), 1992., str. 215–230.

13 Usp. Vidanec, „Duša u Augustinovim *Ispovijestima*”, str. 305–318.

14 Usp. Aurelije Augustin, *Ispovijesti*, prev. Hosu, Stjepan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., str. 7–17.

15 Usp. Novina, „*Ispovijesti* – Augustinov nagovor na filozofiju”, str. 289–300.

novca prekida studij u šesnaestoj godini i vraća se u rodnu Tagastu. Govori da mu je Bog preko majke govorio da se ostavi grijeha, ali on to tada nije shvaćao. Spominje krađu i govori kako nije krao iz nužde ili nekakve potrebe, nego iz opakosti. U susjednom je vinogradu Augustin sa svojim prijateljima pokrao nekoliko krušaka. Govori da im se sviđalo krasti jer je to bilo nedopušteno.¹⁶

Treću knjigu prožima Augustinova priča o događajima koji su se zbivali između njegove sedamnaeste i devetnaeste godine. Ono što je bitno za spomenuti u toj knjizi jest da uz novčanu pomoć senatora odlazi u Kartagu na studij. Priča o svojim studentskim pustolovinama i ljubavnim vezama. Čita Cicerona i proučava Bibliju. Pridružuje se manihejcima.¹⁷ Njegova se majka tomu jako protivila.¹⁸ Ono što je također bitno u toj knjizi jest da Augustin piše i kako se susreo s filozofijom te kako mu je ona promijenila život. Augustin, na tragu Cicerona i drugih grčkih filozofa, za filozofiju kaže da je ljubav prema mudrosti.¹⁹

Četvrta nam knjiga donosi priče od njegove dvadesete pa sve do dvadeset devete godine. Piše kako žali za time što je devet godina bio s manihejcima. U Tagasti predaje dvije godine govorništvo te nakon toga odlazi u Kartagu.²⁰

U petoj knjizi saznajemo da je neko vrijeme bio i u Rimu. Nakon toga odlazi u Milano na mjesto profesora retorike. Ondje je veliki utjecaj na njega ostavio biskup Ambrozije koji mu je približio katoličku vjeru. Tada se već počeo odmicati od maniheizma.²¹

Iz šeste knjige možemo saznati kako za njim u Milano dolaze njegova majka i brat. Augustin u Milanu konstantno sluša biskupa Ambrozija i čita Sveto pismo. Razmišlja kako da sredi svoj život. Lagano se naziru znaci njegova obraćenja.²²

Osma knjiga donosi nam kazivanje o njegovu obraćenju. Sada Augustin počinje nabrajati neposredne uzroke svoga obraćenja. Čitanje *Biblije* nije bilo dovoljno za obraćenje. Naime, bilo je potrebno čuti primjere ljudi koji su bili u sličnom ili u još težem položaju i koji su se na kraju okrenuli vjeri i Crkvi:

„Sviđao mi se put, sam Spasitelj, ali mi je još teško bilo ići njegovim tjernacima.”²³

16 Usp. Augustin, *Ispovijesti*, str. 30–40.

17 Usp. isto, str. 43–50.

18 Usp. Tornau, „Saint Augustine”.

19 Usp. Novina, „*Ispovijesti* – Augustinov nagovor na filozofiju”, str. 289–300.

20 Usp. Augustin, *Ispovijesti*, str. 61.

21 Usp. isto, str. 83.

22 Usp. isto, str. 105–126.

23 Isto, str. 157.

Augustin odlazi svećeniku Simplicijanu koji mu priča o obraćenju retora Viktorina:

„Kad mi je tvoj sluga Simplicijan ispriповjedio to o Viktorinu, raspalila se u meni želja da ga nasljeđujem: radi toga je on to meni i ispriповjedio.”²⁴

Augustin je svoje obraćenje opisao kao pobjedu Božje milosti nad vlastitom, ljudskom upornošću. Na svim stranicama svojih *Ispovijesti* predbacuje sebi nespremnost da se susretne s Bogom. Govori da nije on sâm sebe obratio, nego da ga je preobratio Bog.²⁵

U devetoj knjizi Augustin napominje da termin *confessio* za njega ima dva značenja: kao pohvala/hvala Bogu (ispovijest vjere) i kao ispovijedanje grijeha.²⁶

Povijesni dio svojih *Ispovijesti* završava pričom o životu i smrti svoje majke Monike. Ona umire na putovanju pri povratku u Afriku.²⁷ Augustin se na Uskrs godine 387. krstio, zajedno sa sinom, a krstio ih je sv. Ambrozije.

U desetoj knjizi Augustin govori o odbacivanju grješnoga načina života. Na sâmome početku te knjige, on priznaje svoje grijehе. Taj proces obraćenja, odnosno čišćenja od grijehа prošlog života, ne događa se tek tako, preko noći. U tom procesu Augustin analizira i preispituje, a to traje neko vrijeme. Augustinu je spoznaja vlastitih grijehа omogućila spoznaju Boga i sebe.²⁸

Augustin se u jedanaestoj knjizi bavi pitanjima vremena i vječnosti. Govori kako se mnogi pitaju „Što je radio Bog prije nego je stvorio nebo i zemlju?”. Kaže da bi na to pitanje odgovorio s „Ne znam” jer bolje je reći da netko nešto ne zna, nego da se osoba koja postavlja pitanje ismijava.²⁹ Smatra da prije stvaranja nije postojalo vrijeme:

„Jer kako su mogli proći bezbrojni vjekovi kad ih ti još nisi stvorio? Ili kako bi mogla postojati vremena koja ne bi bila stvorena od tebe? Ili kako bi mogla proći ako ih nikad nije bilo?”³⁰

24 Isto, str. 164.

25 Usp. Bodrožić, „Uloga čina vjere u Augustinovu obraćenju”, str. 267–285.

26 Usp. Novina, „*Ispovijesti* – Augustinov nagovor na filozofiju”, str. 289–300.

27 Usp. Augustin, *Ispovijesti*, str. 179–192.

28 Usp. Vidanec, „Duša u Augustinovim *Ispovijestima*”, str. 305–318.

29 Usp. Augustin, *Ispovijesti*, str. 261.

30 Isto, str. 262.

U zadnjim dvjema knjigama, dvanaestoj i trinaestoj knjizi, Augustin tumači Knjigu Postanka, a time i završava svoje *Ispovijesti*, odnosno svoju autobiografiju.

Jean-Jacques Rousseau

Jean-Jacques Rousseau jedan je od najvažnijih filozofa u povijesti filozofije, kako zbog svojega doprinosa političkoj i moralnoj filozofiji, tako i zbog svojega utjecaja na kasnije filozofe. Osim toga što je ostavio veliki doprinos na polju filozofije, Rousseau je ostavio traga i u glazbi (bio je skladatelj i teoretičar glazbe). On je, naime, pionir moderne autobiografije, a bio je poznat i kao romanopisac. Njegovi doprinosi na tim drugim, „nefilozofskim” poljima najčešće rasvjetljavaju njegove filozofske argumente i njegova opredjeljenja.³¹

Život

Jean-Jacques Rousseau rođen je 1712. godine u Ženevi. Njegova majka umire vrlo brzo nakon njegova rođenja, a na njegovom ocu ostaje briga oko njegova školovanja. Otac ga je poticao na čitanje klasičnih autora kao što je, primjerice, Plutarh koji je pisao o Rimskoj Republici. Kako bi njegov otac izbjegao uhićenje, mladi Rousseau bio je primoran otići u obližnji grad Bossey, gdje je brigu o njemu preuzeo jedan pastor.³² S trinaest godina zaposlio se kod nekoga gravera koji ga je fizički zlostavljao te je zbog njega Rousseau pobjegao iz grada. S petnaest ili šesnaest godina Rousseau upoznaje dvadesetdevetogodišnju plemkinju u koju se zaljubio i zbog koje je prešao na katoličanstvo. Ona mu je bila prijateljica, ljubavnica, pa i pomajka (zvao ju je Mama). Zahvaljujući njoj, Rousseau je dobio glazbeno obrazovanje, ali ne samo to, ona ga je i progurala u društvo intelektualaca onoga vremena.³³ Kratko boravi u Torinu gdje je radio kao sluga u jednom domaćinstvu, a otuda potječe i jedna sramotna epizoda iz njegova života (vezana za krađu vrpce). Kod gospode de Warens vratio se 1731. godine i ostao je s njom sve do 1740. godine kada je prihvatio posao učitelja u Lyonu. Nakon toga, odlazi i u Pariz gdje upoznaje Denisa Diderota. Odlučio se trajno nastaniti u Parizu gdje se nastavio baviti glazbom, a u to vrijeme dao je i veliki doprinos Diderotovoj i d’Alembertovoj *Enciklopediji*. Godine 1745. upoznaje svoju suprugu, Therese Le Vasseur, koja mu je rodila petero djece koje je ostavio u domu za napuštenu djecu jer je mislio da je tako najbolje za sve. Nakon toga, posvetio se pisanju eseja, a ponajviše glazbi i teoriji glazbe. Nedugo nakon

31 Usp. Christopher Bertram, „Jean Jacques Rousseau”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupno na: <https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/> (pristupljeno: 2. 1. 2021.).

32 Usp. isto.

33 Usp. Ivan Koprak, „Što nam je ostavio J.-J. Rousseau? Uz tristotu obljetnicu rođenja”, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 67 (2), 2012., str. 147–149.

toga objavio je svoju poznatu *Raspravu o porijeklu i osnovama nejednakosti među ljudima*. Njegovi romani *Julie* i *Emile* te *Društveni ugovor* objavljeni su do 1762. godine. Zbog objavljivanja tih djela, Rousseau je bio prisiljen pobjeći kako bi izbjegao uhićenje. Najprije je otišao u Švicarsku, a potom, na poziv Davida Humea, u Englesku. Taj Rousseauov boravak u Engleskoj obilježen je sve većom psihičkom nestabilnošću. Proveo je četrnaest mjeseci u Staffordshireu gdje je radio na svojem autobiografskom djelu *Ispovijesti*, o kojem će biti riječi u ovom radu. Nakon toga, vratio se u Francusku 1767. godine, gdje je ostatak svojega života radio na dovršavanju toga djela.³⁴ Rousseau je preminuo 2. srpnja 1778. godine. Pokopan je uz Voltairea u pariškome Panthéonu.³⁵

O djelu

Rousseauove *Ispovijesti* vrhunac su njegova stvaralaštva i remek-djelo svjetske književnosti. To djelo sastoji se od dvaju dijelova, a u svakom dijelu ima po šest knjiga (poglavlja). Idući iz jednoga poglavlja u drugo, neprestano se izmjenjuju sretni, ali i nesretni trenuci Rousseauova života. Poticaj za pisanje *Ispovijesti* došao je od jednoga nizozemskog izdavača koji je htio objaviti njegov životopis. On je, dakle, odlučio napisati autobiografiju jer je želio sebe prikazati onakvim kakvim zaista jest, a nije htio da ga drugi prikazuju nepravedno. U prvom dijelu *Ispovijesti* pratimo Rousseauov život od rođenja pa sve do odlaska iz Savoje u dvadeset i devetoj godini života. Taj prvi dio ispunjen je pozitivnijim događajima u odnosu na drugi dio u kojem pratimo njegov život u Parizu i, na posljetku, njegov odlazak za Englesku.³⁶

Rousseau je svoje *Ispovijesti*, između ostaloga, odlučio napisati i zbog toga što ga je Voltaire u svom djelu *Osjećaj građana* napao zato što je svoju djecu ostavio u nahodištu. Njegove *Ispovijesti*, stoga, nisu napisane kako bi on otkrio istinu o sebi, nego kako bi time obranio sebe. U priznavanju ili ispovijedanju svojih grijeha ili zločina romantičarski pisac mora se osloniti na svoje pamćenje kako bi mu se vratila prošla iskustva. Vidjeli smo da je to već napravio sv. Augustin koji se u svom djelu *Ispovijesti* najprije vratio u prošlost i pisao o svojim grijesima u djetinjstvu, zatim o svojim grijesima u zreloj dobi, a sve to s ciljem otkrivanja istine i Boga. Kao i Augustin, Rousseau priznaje sitne zločine kao što je, primjerice, krađa vrpce za koju je optužio drugoga.³⁷ Rousseauu su, naravno,

34 Usp. Bertram, „Jean Jacques Rousseau“.

35 Usp. Koprak, „Što nam je ostavio J.-J. Rousseau?“, str. 147–149.

36 Usp. Jean-Jacques Rousseau, *Ispovijesti*, prev. Ivšić, Radovan, Školska knjiga, Zagreb, 1999., str. 756.

37 Usp. Domines Veliki, „Romantic Confession“, str. 131–144.

bile poznate *Ispovijesti* sv. Augustina. On je, isto kao Augustin, želio propitati svoju nutrinu.³⁸

Sadržaj *Ispovijesti*

Na početku prve knjige, Rousseau govori da je sebe u toj knjizi prikazao upravo onakvim kakav je i bio.

„Evo, što sam radio, što sam mislio, što sam bio. Govorio sam jednako iskreno o dobru i o zlu. Nisam prešutio ništa nevaljalo, nisam dodao ništa, što bi za mene bilo povoljno [...]”³⁹

Nadalje, piše kada je i gdje rođen, tko su mu bili otac i majka, kako su se oni upoznali. Majka mu je umrla pri rođenju i to ga je uvijek jako mučilo:

„Moje je rođenje oduzelo život mojoj majci i bilo je prva moja nesreća.”⁴⁰

Prve knjige koje je primio u ruke bile su romani njegove majke. Zatim je počeo čitati knjige iz biblioteke svoga djeda, majčina oca, koji je bio pastor. U njegovoj kolekciji bile su knjige brojnih autora među kojima se ističu Plutarh, Ovidije, Molière itd. Govori da svojoj tetki, s kojom se često družio, duguje svoju ljubav, odnosno strast za glazbom. Prva knjiga završava njegovim odlaskom iz grada kada je imao šesnaest godina.

U drugoj knjizi govori o svom odlasku u Annecy, gdje upoznaje gospođu de Warens te o svom boravku u Torinu i o krađi vrpce:

„Ponio sam iz nje duboko urezano sjećanje na zločinstvo i nepodnošljiv teret grižnje savjesti, koji još i sad, poslije četrdeset godina, leži na mojoj duši, a pri pomisli na to ne samo da se moj osjećaj gorčine ne ublažuje, nego, kako starim postaje sve jači.”⁴¹

Rousseau je, naime, iz nekoga razloga ukrao jednu srebrno-ružičastu vrpču te za krađu optužio kuharicu koja je tamo radila. Na kraju je ona nastradala zbog njega, a on tada to nije htio nikako priznati. Da ga je to jako mučilo, možemo vidjeti na nekoliko stranica ovoga poglavlja:

38 Usp. Rousseau, *Ispovijesti*, str. 757.

39 Isto, str. 9.

40 Isto, str. 11.

41 Isto, str. 95.

„Taj je teret, dakle, ostao do dana današnjeg nesmanjen na mojoj savjesti i ja mogu kazati, da je želja, da ga se na neki način riješim, mnogo pridonijela mojoj odluci, da napišem svoje *Ispovijesti*.”⁴²

Nakon Torina, vraća se gospođi de Warens 1731. godine te kod nje ostaje sve do svoje tridesete godine.⁴³

„Ovdje se započinje, od mog dolaska u Chambéry do mog dolaska u Pariz godine 1741., razdoblje od osam ili devet godina, iz kojega ću imati malo događaja da pričam, jer je moj život bio tako jednostavan i miran, a upravo mi je ta jednolikost bila najpotrebnija [...]”⁴⁴

O događajima iz tih godina svog života priča u trećoj, četvrtoj i petoj knjizi. Valja istaknuti da ga je u tim godinama počela zanimati i glazba:

„U meni se, uostalom, postepeno sve više razvijala jedna sklonost koja je bila drugačija i sasvim oprečna od sklonosti prema botanici, te je pobijedila sve druge moje sklonosti. Govorim o muzici. Sigurno sam rođen za tu umjetnost, kad sam je već u djetinjstvu zavolio i kad je to jedina umjetnost koju nikada nisam prestao da volim.”⁴⁵

Šesta knjiga donosi nam događaje iz Rousseauova života, počevši od njegova prihvaćanja posla podučavanja djece vrhovnoga gradskog suca u Lyonu. Međutim, nakon godinu dana odlučio je ipak napustiti svoje učenike:

„Ali napokon mi se ogadilo zvanje, za koje nisam bio stvoren [...], pa sam poslije prve pokusne godine, u toku koje nisam žalio truda, odlučio da ostavim svoje učenike, jer sam ionako bio duboko uvjeren da mi nikada ne će poći za rukom da ih dobro odgojim.”⁴⁶

U komentaru piše da je Rousseau ovdje namjeravao prekinuti pisanje svojih *Ispovijesti* kako ne bi ponovno proživljavao svoje patnje, ali ih je kasnije ipak nastavio pisati te je svom prijatelju, kojem je povjerio rukopis, rekao da ga objavi tek dvadeset godina poslije.⁴⁷

42 Isto, str. 97.

43 Usp. Bertram, „Jean Jacques Rousseau”.

44 Rousseau, *Ispovijesti*, str. 200.

45 Isto, str. 202.

46 Isto, str. 301.

47 Usp. isto, str. 304.

Dolazimo do drugoga dijela Rousseauovih *Ispovijesti*. Nakon dvije godine, ponovno uzima pero u ruku. Piše da je drugi dio *Ispovijesti* napisao nasilu i da mu je bilo teško, ponajprije zbog toga što mu se srce stezalo od tuge dok je pisao taj drugi dio:

„Ovo mi moje pisanje doziva u sjećanje samo nesreće, izdaje, vjerolomstva, samo tužne i bolne uspomene.”⁴⁸

Ponovno iznosi razloge pisanja svojih *Ispovijesti*:

„Glavna je svrha mojih ispovijesti da točno prikažu moju unutrašnjost u svim prilikama moga života. To je povijest moje duše, koju sam obećao napisati, a da je napišem vjerno, nisu mi potrebne druge zabilješke; dosta mi je, kako sam i do sad činio, da uđem u sebe.”⁴⁹

U Pariz odlazi 1741. godine. Nakon toga, godinu dana boravi u Veneciji te se ponovno vraća u Pariz.⁵⁰ Ovdje započinje priča o tome kako je upoznao svoju ženu. Nova gazdarica hotela u kojem je Rousseau odsjeo bila je iz Orleansa, a sa sobom je povela jednu djevojku od dvadeset dvije ili dvadeset tri godine. Zvala se Therese Le Vasseur:

„U Terezi sam našao onu zamjenu, koja mi je bila potrebna; ona mi je omogućila, da živim sretno, koliko je dopuštao tijekom događaja.”⁵¹

Sada dolazimo do ključnoga trenutka zbog kojega je Rousseau i počeo pisati to djelo. Naime, Tereza je zatrudnjela, a to je Rousseaua dovelo u velike neprilike, pa je jedini izlaz vidio u tome da dijete odnesu u dom za napuštenu djecu. Već sljedeće godine dogodila se „ista neprilika”, kako kaže Rousseau, te su tako on i njegova žena ponovno postupili na isti način.⁵²

Na početku osme knjige, govori da će u toj knjizi biti opisan početak njegovih nesreća koje će se kasnije samo nadovezivati jedna na drugu. Treće, četvrto i peto dijete koje se rodilo Rousseau je također poslao u dom. Smatra da je to rješenje bilo pametno i opravdano:

48 Isto, str. 311.

49 Isto, str. 310.

50 Usp. isto, str. 315, 360.

51 Isto, str. 370.

52 Usp. isto, str. 382–384.

„Kad se sve uzme u obzir, ja sam za svoju djecu izabrao ono, što je najbolje, ili ono što sam mislio da je najbolje.”⁵³

Govori da bi volio da je on bio odgojen na taj način kao njegova djeca. Na kraju govori:

„Ja sam obećao svoje ispovijesti, a ne svoje opravdavanje: zato prestajem o tome govoriti. Moje je da kažem istinu [...]”⁵⁴

U jedanaestoj knjizi govori o svojim romanima, o *Juliji* i *Emilu* te o *Društvenom ugovoru*. U komentaru piše da je Ženevsko vijeće 11. lipnja 1762. godine zaplijenilo *Emila* i *Društveni ugovor*, a 19. lipnja osudilo je oba djela koja su istoga dana bila razderana i spaljena pred gradskom vijećnicom. Usto, izdan je nalog da se Rousseaua uhiti ako bi došao u Ženevu:

„Nisam dugo morao nagađati kako će me dočekati u Ženevi ako se poželim u nju vratiti. U Ženevi je moja knjiga bila spaljena, a 18. lipnja, tj. devet dana kasnije nego u Parizu izdan je protiv mene nalog za uhićenje.”⁵⁵

Tu Rousseauovu priču pratimo i u posljednjoj, dvanaestoj knjizi. Pobjegao je na otok Saint-Pierre 1765. godine, no ubrzo je protjeran s toga otoka. U komentaru stoji da su berlinske vlasti izdale zapovijed da se Rousseau mora udaljiti s otoka Saint-Pierre. Na kraju knjige, spominje i treći dio *Ispovijesti*:

„Čitatelj će vidjeti u trećem dijelu mojih *Ispovijesti* – ako ih ikada budem imao snage napisati – kako sam, misleći da putujem u Berlin, zapravo putovao u Englesku [...]”⁵⁶

Rousseau nikada nije napisao taj treći dio. U komentaru piše da je o svom životu poslije toga govorio još u *Dijalogima* i u *Sanjarenjima samotna šetača*.

Za kraj, potrebno je izdvojiti još ovaj Rousseauov citat gdje ponovno upućuje na to da je u svojoj autobiografiji rekao sve iskreno i istinito:

53 Isto, str. 398.

54 Isto, str. 399.

55 Isto, str. 668–669.

56 Isto, str. 743.

„Rekao sam istinu. Ako tko zna nešto što se ne podudara s onim što sam ovdje iznio zna samo laži i klevete, pa imao za to i tisuću dokaza; a ako odbije to sa mnom još za mog života temeljito provjeriti i razjasniti, on ne voli ni pravdu ni istinu.”⁵⁷

Rousseau je svoje djelo *Ispovijesti* počeo pisati 1766. godine u Londonu. U London dolazi na poziv Davida Humea nakon što je prognan s otoka Saint-Pierre. Ubrzo nakon toga, zbog sukoba s Humeom, Rousseau se vratio u Francusku. Neko vrijeme boravi u dvorcu Tyre u Normandiji. U Pariz odlazi 1770. godine i tamo dovršava svoje *Ispovijesti*. Zdravlje mu se nakon toga sve više pogoršavalo. Umire 1778. godine, a tek su nakon njegove smrti objavljena njegova autobiografska djela. Prvi dio *Ispovijesti* objavljen je 1782. godine, a drugi dio 1789. godine.⁵⁸

Usporedba

Za početak, Rousseau se, za razliku od Augustina, izravno obraća svojim čitateljima:

„O vi, radoznali čitaoci, koje zanima velika priča o orahu na terasi, čujte sada njegovu užasnu tragediju, i uzdržite se od toga da zadržćete, ako možete.”⁵⁹

Augustin se pak kroz cijelo svoje djelo izravno obraća Bogu. Pokušava uspostaviti dijalog s Bogom te ga zaziva i veliča. Nadalje, Augustinov i Rousseauov poticaj, možemo reći i razlog za pisanje autobiografije različit je. Augustin svoje *Ispovijesti* piše kako bi kroz priznanje vlastitih grijeha došao do Boga. On traga za istinom. To je djelo zapravo njegov put u kojem otkriva istinu i Boga. Rousseau pak odlučuje svoje *Ispovijesti* napisati jer želi sebe točno prikazati onakvim kakav zaista jest. On zapravo ne želi da ga drugi prikazuju na nepravedan način jer smatra da ga ne poznaju dovoljno. Drugi Rousseauov poticaj za pisanje toga djela bio je Voltaire koji ga je u jednom svom djelu optužio za napuštanje svoje djece te je tako Rousseau zapravo htio opravdati svoje radnje. On, dakle, svoje *Ispovijesti* piše kako bi obranio sebe, a ne kako bi otkrio istinu o sebi. Zatim, valja spomenuti kako su oba djela autobiografije. Kod Augustina u njegovim *Ispovijestima* nalazimo i brojne filozofske teme, a kod Rousseaua ne – on samo jednostavno opisuje svoj život. Augustin, također za razliku od Rousseaua, opi-

⁵⁷ Isto, str. 744.

⁵⁸ Usp. isto, str. 752.

⁵⁹ Isto, str. 28.

suje svoj život samokritički. Rousseau je rekao u svojim *Ispovijestima* da mu je bilo jako teško i bolno pisati ih.

Ono što je zajedničko tim djelima to je da su podijeljeni na dva dijela, s time što je kod Augustina ključni događaj preobraćenje koje dijeli njegove *Ispovijesti* na dva dijela, a kod Rousseaua nema nekoga posebnog događaja koji bi podijelio njegove *Ispovijesti*. I Augustin i Rousseau svoja djela započinju s pričom svoga rođenja, zatim nastavljaju s dogodovštinama iz svojih djetinjstava, pa događajima iz vremena svojih mladosti itd. Oboje se pri pisanju služe pamćenjem (Rousseau čak u jednom dijelu svoje knjige govori da mu je pamćenje oslabilo i da će u njegovim *Ispovijestima* vjerojatno biti pogrešnih podataka). Obojica u svojim djelima priznaju svoje sitne zločine koje su počinili u djetinjstvu i mladosti – primjerice, Augustin priča o krađi u susjedovom voćnjaku, a Rousseau o krađi vrpce što ga je proganjalo cijeli život. Oba autora žele propitati svoju nutrinu.

ZAKLJUČAK

Dva autora, čiji su životi odijeljeni trinaest stoljeća, kroz svoja djela istomenoga naslova pružaju intimističke autobiografske zapise koji se razlikuju po svojim invokacijama i namjenama. Augustinove *Ispovijesti*, u skladu s njegovim jakim kršćanskim nadzorom, pune su pokajničkoga i preispitivačkog tona, a sve u službi plemenite potrage za istinom, dok je Rousseau nastojao opravdati svoje životne odluke te se na taj način boriti protiv osuda svojih suvremenika i uspjeti očuvati svoj društveni ugled. Ta dva iznimno poznata mislioca pokazala su da književna vrsta autobiografije može poslužiti kao sredstvo različitih namjena jer njihov izbor životnih događaja o kojima su pisali te percepcija o osobnoj ulozi u tim događajima znatno govori i o njihovoj potrebi da se uopće autobiografski izraze. Augustinova autobiografija uvelike je pod utjecajem straha od smrti jer autor po kriteriju pravičnosti svojih djela u skladu s Božjim naukom valorizira svoj život, pa tako i često zaziva Boga – čime to djelo služi i kao svojevrсни zagovor. Njegovo djelo puno je više u skladu s kršćanskim pojmom ispovijesti u kojem se priznaju grijesi te se moli za oprost. Premda Rousseau koristi istu riječ kao naslov svojih zapisa, tu se ne može govoriti o nakani da Bog oprost njegovu grijehu, nego da društvu iznese svoj životni put, pa da mu ono sudi na temelju napisanoga. Rousseau, nasuprot čestom Augustinovom spominjanju osobnih grijeha za koje se on sâm smatrao krivim, o svojim upitnim akcijama govori kao o nesrećama na koje je morao reagirati baš onako kako je i učinio. Na taj način, Rousseauovo djelo pokazuje da autora nisu mučila metafizička pitanja i zbivanja nakon smrti, nego društvena slika o njemu, što je i više u skladu s izraženijim humanističkim pristupom njegova vremena koji nije bio pod takvim utjecajem teologije.

*„Jer kako su mogli proći bezbrojni
vijekovi kad ih ti još nisi stvorio? Ili
kako bi mogla postojati vremena koja
ne bi bila stvorena od tebe? Ili kako bi
mogla proći ako ih nikad nije bilo?”*

AURELIJE AUGUSTIN